
PREDSTAVE O NAJBOLJŠI SPOLNOSTI SLOVENSКИH MOŠKIH, KI IMAJO SPOLNE ODNOSE Z MOŠKIMI

Vsebinska analiza vprašanja odprtega tipa iz spletne raziskave EMIS

Aleš Lamut

77

IZVLEČEK

Prispevek opisuje internetne raziskave spolnega vedenja moških, ki imajo spolne odnose z moškimi (MSM) za javnozdravstvene namene. Opiše uporabno vrednost kvalitativnih raziskav v preučevanju spolnega vedenja MSM v kontekstu pandemije HIV-a/aidsa. Opis družbene situacije MSM v Sloveniji nadgradi s pomenom, ki jo ima internet za njihovo komunikacijo in za raziskovanje spolnega vedenja. Predstavi rezultate analiz vprašanja odprtega tipa o tem, kakšne so njihove predstave o najboljšem spolnem življenju in razpravlja o implikacijah za javnozdravstvena prizadevanja.

Ključne besede: antropologija spolnosti, moški, ki imajo spolne odnose z moškimi, internetne raziskave spolnega vedenja, predstave o najboljši spolnosti, HIV

ABSTRACT

The article describes the Internet survey, conducted for public health purposes, on the sexual behaviour of men who have sex with men (MSM). It describes the usefulness of qualitative surveys for research into the sexual behaviour of MSM in the context of the HIV/aids pandemic. The article expands the description of the social situation of MSM with a discussion of the importance the Internet has for their communication and for the research into sexual behaviour. It presents the results of the author's analysis of an open-end question on respondents' ideas of the best sex life and discusses the implications for public health efforts.

Keywords: anthropology of sex, men who have sex with men, Internet surveys of sexual behaviour, ideas of the best sex life, HIV

Uvod v raziskovanje spolnega vedenja moških, ki imajo spolne odnose z moškimi (MSM)¹, s poudarkom na kvalitativnih pristopih

Raziskovanje pandemije HIV-a/aidsa in njenih vplivov na človeka danes spada v domeno tako naravoslovnih kot družboslovnih in humanističnih znanosti. Kompleksnost pojava in samo dinamiko ter razloge širjenja virusa je skušalo na svoje načine razložiti več disciplin. Epidemiologija je z uporabo statističnih metod že kmalu (leta 1983) po izbruhu epidemije v severnoameriških mestih začela ugotovljati vzroke za nenadna obolenja večjega števila ljudi (Shilts 1987) in kmalu pokazala na ključno povezanost bioloških in vedenjskih pojavov ter kompleksnost raziskovalnega področja, ki je za družboslovje in humanistiko še vedno zelo aktualno.

78

Pandemija aidsa je bila med ključnimi razlogi za spremembe na področju raziskovanja spolnosti ob koncu 20. stoletja. Izzvala je hegemonijo znanstvenih in medicinskih avtoritet kot tudi prinesla izziv prvim gejevskim organizacijam, ki so skrbele za zaščito zdravja gejev (npr. v ZDA, Gay Men's Health Crisis²). Tovrstne organizacije so bile akcijsko usmerjene, izvajale so prve podporne aktivnosti za (z aidsom obolele) MSM, preventivne programe spreminjanja vedenja in so sovplivale na intenzivnost družboslovnega ukvarjanja z njihovim družbenim položajem, zdravjem in spolnostjo. Interdisciplinarnost in priznavanje različnih pristopov k preučevanju spolnega vedenja MSM ne bi bila tako uspešna tudi brez sicer sprva ničnega, a kasneje močno povečanega finančnega vložka, ki so ga mednarodne organizacije in države vsako leto pripravljene nameniti raziskovanju, spremljanju pandemije in intervencijam za preprečevanje novih okužb oz. za zmanjševanje škode pri že okuženih (glej na prim. Bill and Melinda Gates foundation³).

V drugi polovici osemdesetih let, po tem, ko je postalo jasno, da bolezen ni omejena samo na določene skupine prebivalstva⁴ in da je njeno širjenje težko obvladovati z dotedanjimi intervencijskimi ukrepi, zaradi česar je bilo nujno

¹ Termin "moški, ki imajo spolne odnose z moškimi" se je od devetdesetih let dalje uveljavil za poimenovanje vseh moških, ki jih spolno privlačijo moški oz. imajo spolne odnose z moškimi ne glede na njihovo sicer izraženo spolno identiteto. Gre za nekakšen tehnični izraz, katerega namen je (bila) konstrukcija ene referenčne ciljne skupine za javnozdravstvene in aktivistične namene, za razliko od več referenčnih ciljnih skupin temelječih na spolni identiteti, kot so npr. gej, homoseksualec, biseksualec itd. Vpeljava termina MSM je temeljila na ključnem spoznanju javnozdravstvenikov in aids aktivistov, da z naslavljanjem izključno gejev nekaterih moških s preventivnimi sporočili ne dosežeš, ker se identificirajo drugače, npr. kot heteroseksualci. Bistven namen rabe termina MSM je torej praktične narave in je osredotočena na dejanske spolne prakse – to je izmed vseh moških v danem kontekstu obravnavati njihove spolne prakse z moškimi, ne glede na to, kako v socialnih interakcijah predstavljajo in razumejo svojo spolno identiteto.

² <http://www.gmhc.org/about-us> in http://en.wikipedia.org/wiki/Gay_Men's_Health_Crisis (oboje ogledano 3. 9. 2011).

³ <http://www.gatesfoundation.org/grants/Pages/search.aspx> (ogledano 3. 9. 2011).

⁴ Najprej so bolezen poimenovali GRID (gay related immunodeficiency), saj so za njo zbolevali pretežno geji. V istem obdobju so se naglo povečala obolenja tudi med hemofiliki zaradi transfuzije okužene krvi in Haitijci, zaradi migracijskih (Afrika – od koder je virus izvorno prišel) in demografskih (revščina) razlogov. Rezultat tega je bilo izključevanje ostalih in označevanje samo treh skupin s povečanim tveganjem za okužbo – te so imenovali s tremi H: Homosexuals, Hemophiliacs, Haitians (Shilts 1987).

potrebno podrobnejše poznavanje vedenja populacij, se je (sicer relativno pozno) v raziskovanje tega pojava vključila tudi kulturna antropologija. Za prvi antropološki objavi veljata leta 1985 v reviji *Human Organisation* objavljen tekst Douglasa Feldmana z naslovom *Aids and Social-Change*, v katerem so obravnavane socialne spremembe med homoseksualnimi in biseksualnimi moškimi v New Yorku⁵, ter prvi zbornik s petnajstimi prispevki z naslovom *The Social Dimensions of Aids: Method and Theory* (1986), ki sta ga uredila Douglas Feldman in Thomas M. Johnson. Istega leta je bila ustanovljena tudi raziskovalna skupina *AIDS and Anthropology Research Group*, kasneje pod okriljem združenja za medicinsko antropologijo oz. ameriškega antropološkega združenja.

Brummelhuis in Herdt v uvodniku zbornika *Culture and Sexual Risk* razmišljata o tem "kaj ima antropologija ponuditi tistim, ki delujejo na področju aidsa oz. spolno prenosljivih okužb?" Ponudita po njunem mnenju enostaven odgovor, namreč "raziskovanje kulture" (Brummelhuis in Herdt 2005: VIII). Brez poznavanja kulture ljudi, katerih vedenje želimo spreminjati, pa slednjega ne moremo doseči oziroma lahko ljudem celo škodujemo. Marshallova in Bennetova leta 1990 v svojem uvodniku v tematsko številko *Medical Anthropology Quarterly* opozarjata kolege na pomen antropoloških teoretskih in tehničnih orodij za obvladovanje epidemije ter posledično na tehten premislek in primerno usmeritev raziskovalne energije glede izbire raziskovalnih tem z aidsom povezanih vedenj. Kot nadaljujeta, pozornost vsekakor zasluži spolno vedenje hetero- in homoseksualcev, in sicer same prakse pred kategorijami članstva (homoseksualen proti heteroseksualen), kulturne norme, ki to spolnost regulirajo, pomeni aidsa in pa študije spolnega vedenja ljudstev s povečanim tveganjem za okužbo, katerih kulturo so antropologi že raziskovali, le da bi se zdaj osredotočili na spolnost. Poudarita pa tudi sodelovanje z drugimi disciplinami in kulturami – kot ključ do celovitejšega razumevanja bremena in obvladovanja bolezni. Ralph Bolton (2005) je v svoji kritiki antropološkega ukvarjanja z aidsom povezanih vedenj izpostavil tri ključna področja raziskovanja, na katerih je antropološko znanje nujno potrebno: generiranje znanja za preprečevanje novih primerov aidsa skozi izboljšave učinkovitosti ukrepov za zmanjševanje pogostosti visoko tveganih vedenj, promoviranje znanja o načinih izboljšanja kvalitete življenja ljudi, ki živijo s HIV ali aidsom, in spoznanja o preseganju ovir implementacije pridobljenega znanja v preventivne in druge aktivnosti.

Etnografske metode so k naporom za zmanjšanje škode pandemije prispevale veliko znanja. Z uporabo temeljne metode, opazovanja z udeležbo, so sprva predvsem homoseksualni antropologi in antropologinje, tudi sami del prizadete skupnosti (Brummelhuis in Herdt 2005), zbirali in interpretirali temeljne podatke o spreminjajočih se načinih življenja in kulturah z aidsom konfrontiranih homoseksualnih posameznikov in skupnosti; najprej v ZDA in Evropi, kasneje pa tudi v drugih delih sveta. Institucionalizacija in sistematično financiranje tovrstnih

⁵ Ena izmed ključnih ugotovitev, sicer kvantitativno orientirane raziskave, izvedene med letoma 1982 in 1983, je bila, da so še posebno bolj izobraženi moški pričeli zmanjševati število spolnih partnerjev še pred javnimi diskusijami o rabi kondomov in virusu HIV kot povzročitelju aidsa.

raziskovalnih prizadevanj nista omogočila le neposrednega pridobivanja temeljnih informacij o vsakodnevnem življenju MSM, ki omogoča med drugim boljše razumevanje prizadete populacije s strani metodološko kvantitativno usmerjenih raziskovalnih ekip in političnih odločevalcev, temveč sta tudi destigmatizirala raziskovalno ukvarjanje s takrat še bolj tabuiziranim raziskovalnim področjem. S pristopom neposrednega ugotavljanja potreb posameznikov ("s ceste") se je etnografija izpostavila kot inštrument opolnomočenja prizadetih skupnosti (Kotarba 1990).

80

Metoda opazovanja z udeležbo je v stroškovnem in časovnem smislu seveda veliko breme, rezultati raziskav pa so lahko, zaradi daljših interpretacij podatkov, načrtovalcem politik manj zanimivi. Tudi zato se intenzivneje implementirajo bolj praktične, aplikativne metode pri preučevanju spolnosti oz. motivacij in ljudskih prepričanj, ki MSM motivirajo za tvegane inačice spolnega vedenja za okužbo z virusom HIV. Dve pogosto uporabljeni metodi sta poglobljeni intervjuji (glej npr. Levine in Siegel 1992) in hitra etnografska ocena izbrane skupnosti, ki v primerjavi z opazovanjem z udeležbo traja bistveno manj časa, ponavadi nekaj tednov (Silenzio 2003). Tako pridobljeni podatki imajo lahko takojšnje implikacije za, na primer, izboljšano konstrukcijo vprašalnikov kvantitativnih raziskav in kot ultimativni cilj – oblikovanje uspešnih preventivnih programov, katerih namen ni samo osveščanje populacij o karakteristikah in načinih prenosa virusa, temveč, ob odsotnosti zdravila za trajno ozdravitev ali cepiva, ki bi omogočalo odpornost na virus, tudi učinkovito spreminjanje njihovega spolnega vedenja.

Antropologi so se sprva najbolj intenzivno ukvarjali z vplivom rabe drog in alkohola na tvegana spolna vedenja (Feldman 2010), poskrbeli pa so tudi za beleženje medkulturnih razlik, na primer, v odnosu do analnega seksa in homoseksualnosti, ki se med kulturami (npr. južno in severno Ameriko) močno razlikujejo in zahtevajo implementacijo različnih preventivnih intervencij. Vsa tovrstna antropološka prizadevanja lahko uvrstimo v kontekst temeljnih družboslovnih raziskav spolnosti med moškimi, saj z njimi na poglobljen način spoznavamo temeljne pomenske sisteme, ki skupaj z ostalimi sistemi (stališča, vrednote) vplivajo na to, za kakšno, kako racionalizirano in koliko tvegano spolno vedenje se ljudje odločajo. Šele s sistematično zbranimi podatki o teh vprašanih in ob nujnem upoštevanju vpliva globalnih kulturnih tokov oz. širšega družbenega konteksta lahko oblikujemo kulturi prilagojene programe spreminjanja tveganega spolnega vedenja.

Ob prelomu stoletja so po spoznanjih, da je epidemija prerasla v pandemijo, da so se povečali deleži tveganih spolnih vedenj med mlajšimi, od prvotne s smrtjo obarvane simbolike aidsa neprizadetimi generacijami, ter ob bok kritiki nekaterih epidemioloških in socioloških kvantitativnih pristopov k preučevanju tveganega spolnega vedenja, sledili pozivi za povečano intenziteto kvalitativnega raziskovanja. Tako bi učinkoviteje poiskali odgovore na temeljno vprašanje, zakaj se določena tvegana spolna vedenja nadaljujejo (Stall et al. 2000) ter kakšne so motivacije in prepričanja posameznikov, da s takim vedenjem nadaljujejo (glej npr. Levine in Siegel 1992). Še vedno so potrebne temeljne raziskave za

“zapolnitev praznin v znanju, posebno družbenih, fizioloških in psiholoških aspektov človeške spolnosti na splošno in specifično spolnega vedenja” (Di Mauro 1995: 40). K (institucionalnemu) priznavanju pomena kvalitativnih raziskovalnih metod za preučevanje spolnega vedenja na splošno, kot tudi v kasnejšem kontekstu spolnoprenosljivih okužb in aidsa, pa so nenavsezadnje prispevali tudi pretekli sistematični raziskovalni pristopi na polju seksologije (npr. Hirschfelda, Kinseya, Masters in Johnsonove; po Parker in Aggleton 2007), kar je rezultiralo v bolj “kulturnem in neesencialističnem diskurzu o seksualnosti” (Vance 2007: 42), hkrati pa je vzpon kvalitativnega raziskovanja prinesel težnjo po odmiku “vstran od determinizma proti aktivni agenciji (tvornosti; zmožnosti delovanja posameznika, op. p.) in do vprašanj subjektivnosti” (Alsutari 2008: 6).

Od začetkov pandemije aidsa od leta 1981 do danes se je kultura v kontekstu radikalnih sprememb na področju obvladovanja HIV-a, gospodarskih sprememb in sprememb informacijske tehnologije močno spremenila. Vpliv globalizacije (Harvey 1989) oz. “informacijskega kapitalizma” (Castells 2000) in intenzivnost rabe interneta ter drugih medijev odpira vedno nove možnosti za (anonimno) komunikacijo med potencialnimi spolnimi partnerji, ponuja nove zglede oz. kulturne vzorce obnašanja v spolnosti ter spodbuja mednarodno mobilnost. Vse naštetu posredno vpliva na širjenje obzorij znanja, oblikovanje spolnih fantazij, poželenj in v končni fazi na raznovrstnost in pogostost spolnih praks (Parker in Aggleton 2007) ter raznolikost pomenov, ki jih MSM pripisujejo spolnosti. Simon in Gagnon sta ob upoštevanju zbranih empiričnih podatkov o raznolikosti spolnih praks in pomenov v kulturah sveta zahodne, postparadigmatske družbe opisala kot tiste, “v katerih je (v primerjavi s paradigmatskimi) bistveno manj skupnih pomenov in kjer so, morda še bolj pomembno, potencialno velike razlike v pomenih med različnimi sferami življenja” (Simon in Gagnon 2007: 32). V luči študijskega ukvarjanja s to tematiko pomenske razlike med različnimi sferami spolnega življenja posameznikov zadeve zapletejo do te mere, da onemogočajo uniformne definicije preučevanih vedenjskih fenomenov, hkrati pa kar kličejo po empiričnih podatkih o skrajnih mejah raznoterosti in variabilnosti spolnih praks s “pripetimi” pomeni. Namen slednjega je izogibanje posplošitvam in neresnicam o spolnih praksah posameznikov, ki bi jih za javnozdravstvene namene tako radi stlačili v skupine oz. “predale”, kot to početje izvirno kritizira epidemiologinja Elizabeth Pisani v obravnavi epidemije virusa HIV med indonezijskimi spolnimi manjšinami, za katere ugotavlja, da koncept različnih “predalov”, v katere umeščamo posamezne spolne manjšine, zaradi izjemne raznolikosti življenjskih in spolnih slogov enostavno ne vzdrži (Pisani 2008).

Smo v obdobju, ko je raziskovanje posameznikov ali skupin imanentno povezano s hkratnim kritičnim premislekom in zbiranjem podatkov o mikro- in makroperspektivah njihovega življenja (glej npr. Marcus 1995) skozi koncept tvornosti (Muršič 2006) teh posameznikov ali skupin: “Konstrukcijo družbenosti namreč omogoča prav performativnost (izvedbenost) oziroma dejavnostnost” (Muršič 2006: 53).

Problem, ki se tukaj pojavlja, je dejstvo, da v Sloveniji MSM ne moremo

klasificirati za skupino z določeno ravnijsko skupnih pomenov. Gre za vprašanje raznolikih spolnih identitet in sum, da se, gledano s stališča celotne moške populacije, malo tistih moških, ki jih spolno privlačijo drugi moški, na zunaj samoidentificira z ustaljenimi kategorijami, kot so gej, homoseksualen, biseksualen ali transeksualen. Kuhar (2005) izhaja iz Seidmanove teze, da je za mlade generacije homoseksualcev v ZDA običajno, da si organizirajo življenje z razkritjem, in trdi, da za Slovenijo to velja le deloma. Nadaljuje, da si slovenski homoseksualci organizirajo življenje samo deloma "izven klozeta", specifično v odnosu do bližnjih prijateljev in (nekaterih) družinskih članov. Stigmatizacija je med razlogi, da eden od dveh homoseksualcev (žensk in moških) skriva svojo homoseksualnost na delovnem mestu in da se večina boji držati za roke, ko se sprehodi čez center mesta (Švab in Kuhar 2005), na kar ne vplivata ugodno niti (sicer vedno bolj tolerantno, op. p.) slovensko javno mnenje⁶ niti neobjektivno medijsko poročanje o homoseksualnosti (Kuhar 2003). Malo ostalih homoseksualcev ima pogum obiskati peščico gejevskih lokalov, klubov ali dogodkov, ki delujejo večinoma v Ljubljani, medtem ko manjša mesta na podeželju ostajajo popolnoma "brez homoseksualnosti" v javnem prostoru. Družabno življenje MSM je zato zreducirano na zasebne dogodke. Nekateri oblikujejo manjše istospolno usmerjene skupine za medsebojno podporo (Gosenca 2006). Malo skupin je organiziranih v okvirih treh nevladnih organizacij, ki omogočajo infrastrukturo za druženje, izmenjavo informacij, izobraževanje in umetnost.⁷

Nataša Velikonja (1999) ugotavlja pomen prostorov v tujini ("gej⁸ teritorijev", "gej getov") kot taktik preživetja in centrov konstituiranja skupne identitete (Velikonja 1999: 68). Sklicujoč se na Maxine Wolfe, navaja, da v nasprotju z lezbičnimi prostori, ki so tako v tujini kot doma manj številni, če sploh so, prostori za geje konstituirajo pomen prostora v smislu stalne fizične lokacije ter tako omogočajo in vzdržujejo permanentni imaginarij (Velikonja 1999: 68). Med takšne lahko štejemo odprte scene. Odprta lezbična in gejevska scena v Sloveniji obstaja od sredine 80. let, ko so študentski centri, ljubljanski Škuc-Forum in klub K4, ki so takrat delovali kot celostna platforma alternativnih kultur in kasneje novih družbenih gibanj, "ponudili prostorsko okrilje prvim lezbičnim in gejevskim dogodkom" (Velikonja 1999: 66). V letih, ki so sledila, so se v Ljubljani poleg formaliziranih prostorov – klubov (K4, Tiffany in Monokel) in območij anonimnih srečevanj na javnih prostorih (predvsem v parku Tivoli in na območjih ob reki Savi) pojavili (predvsem za srečevanje gejev) tudi razni neformalni prostori, danes za druženje in identifikacijo gejev zelo pomembni "gej friendly" lokali v centru mesta.

Velikonja izpostavlja pomembno značilnost ljubljanske lezbične in gejevske scene, v devetdesetih edine javno dostopne tovrstne scene v Sloveniji. Trdi namreč, da je v nasprotju s tradicijami zahodnih držav, "scena formalizirana v

⁶ V anketnih raziskavah slovenskega javnega mnenja od 1990 do 2004 so ugotovili, da približno polovica vprašanih ni želela imeti za soseda homoseksualca (Švab in Kuhar 2005). Leta 2008 je ta delež padel na 34 odstotkov vprašanih.

⁷ Društvo za integracijo homoseksualnosti, Legebitra, Škuc-Magnus.

⁸ V tem delu besedila uporabljam izraz moški, ki imajo spolne odnose z moškimi (MSM) samo tam, kjer se vsebina dotika vseh in ne samo moških z jasno izraženo gejevsko ali homoseksualno identiteto.

prostorskem in kulturnem smislu, a podvržena globokemu klozetu večine lezbijk in gejev, ki nanjo zahajajo [...]. Tukajšnja scena je še vedno povezana z gibanjem in ne z obstojem skupnosti iz enostavnega razloga: ker je skupnost premajhna in prešibka, da bi lahko sama ohranjala sceno” (Velikonja 1999: 65). Po mojem mnenju to še vedno drži.

Še en možen vidik adaptacije MSM na sodobno heteronormativno⁹ družbo je porast potovanj v tujino za druženje in seks. V kontekstu slovenskega vstopa v Evropsko unijo leta 2004 in vpeljava nizkocenovnih poletov v nekatere (gejevske) metropole (London, Berlin, Barcelona itd.) so ta potovanja postala bolj pogosta¹⁰. Redni obiski dobro razvitih gejevskih scen v teh mestih, kakor tudi v sosednjih državah Slovenije, pa so postali stalna praksa nekaterih MSM (Lamut, osebna komunikacija 2010).

Sklenem lahko, da večina slovenskih MSM ostaja javno nevidnih in skritih. Do pričetka širše uporabe interneta so se soočali s težavami pri medosebni komunikaciji. Raziskave so pokazale, da komunikacija na internetu olajša iskanje spolnih partnerjev in ima “večkratne psihosocialno ugodne učinke, kot so samorazkritje (spolne usmerjenosti, op. p.), samoodkrivanje, raziskovanje spolnosti, konsolidacija spolne identitete z družbeno podporo kakor tudi krepitev vezi v skupnosti in političnih strukturah” (Leobon in Frigault 2008: 478).

V nadaljevanju se bom posvetil rabi interneta za javnozdravstvene namene. S svojo skritostjo je populacija MSM težko dosegljiva za različne javnozdravstvene raziskovalne namene, zato je kot raziskovalno orodje potrebno uporabiti internet. Pred tem pa sledi kratek opis bremena okužbe z virusom HIV in drugimi spolno prenosljivimi okužbami med MSM.

Nesorazmerno visoko breme okužbe s HIV in drugimi spolno prenosljivimi okužbami med MSM

Čeprav je v Sloveniji z virusom HIV okužena manj kot ena oseba na 1000 prebivalcev, je breme okužb nesorazmerno visoko med moškimi, ki imajo spolne odnose z moškimi (Klavs et al. 2009a). Povečano letno število novih diagnoz okužbe s HIV v Sloveniji po letu 2003 je bilo predvsem posledica porasta novih diagnoz okužb med MSM (Klavs et al. 2009a, b). Tudi breme različnih spolno prenosljivih okužb¹¹ je v tej skupini nesorazmerno veliko tako v Sloveniji (Klavs

⁹ Pojem heteronormativnost pa je že tako močno zasidran v znanstvenem diskurzu, da ga več ne uporabljajo samo družboslovni pisci, ampak so ga od njih prevzeli tudi naravoslovci, ki se ukvarjajo s preučevanjem gejevskega vedenja in vplivom stigmatizacije na to vedenje. Za primer glej Kuhar (2005), Kuhar in Švab (2005) ter Gosenca (2006).

¹⁰ V obdobju od 2003 do 2005 je bilo zabeleženo več kot 200-odstotno povečanje letalskih potnikov tujih prevoznikov z letališča in na letališče Ljubljana (<http://www.lju-airport.si/eng/vsebina.asp?IDM=153>, ogledano 15. 3. 2011).

¹¹ Med pogostejše diagnosticiranimi spolno prenosljivimi okužbami, ki predstavljajo največje breme v splošni populaciji, sta bakterijska klamidijaska okužba (*Chlamidya trachomatis*) in okužbe s humanimi virusi papiloma (HPV). Slednje povzročajo genitalne bradavice, najpogostejše prijavljene virusne spolno prenesene okužbe pri nas. Moškim, ki imajo spolne odnose z moškimi poleg tega največje breme predstavljata okužbi s sifilisom in gonorejo (glej npr. Klavs et al. 2009c).

et al. 2009c) kot tudi v Evropi, ZDA in drugod v industrijsko razvitih državah (Fenton in Lowndes 2004; Fenton in Imrie 2005; Dougan et al. 2007).

Epidemiološko spremljanje okužb z virusom HIV v državah EU in EFTA je v obdobju od leta 2000 do leta 2006 pokazalo zaskrbljujoč porast novih diagnoz in relativno visok delež okuženih med MSM (Liktavicius et al. 2008). Med 23 državami s podatki o novih diagnozah okužb s HIV med MSM je bilo v tem obdobju v povprečju zaznано 86-odstotno povečanje števila prijavljenih diagnoz s tovrstno okužbo. Med posameznimi državami je bilo največje, več kot trikratno, povečanje v tem obdobju zabeleženo v Sloveniji (Liktavicius et al. 2008). Poleg trenda večanja deleža homoseksualnih spolnih odnosov (Mercer et al. 2004) so raziskovalci na prelomu stoletja in kasneje beležili naraščanje deleža tveganih nezaščitanih spolnih odnosov ter spolno prenosljivih okužb med MSM tudi drugod v zahodni Evropi in na industrijsko razvitem Zahodu (Hamers in Dows 2004).

84

Razlogi za tvegana spolna vedenja posameznikov na splošno in za povečanje tveganih vedenj so zelo kompleksni in se odvijajo na ravneh kulturnih, medosebnih in notranjepsihičnih scenarijev (Simon in Gagnon 2007). Glede kontekstualnih vplivov na naraščanje tvegane spolnega vedenja MSM, raziskovalci med drugim navajajo optimizem zaradi učinkovite visokoaktivne protiretrovirusne terapije (HAART) (Crepaz et al. 2004), saj ta podaljšuje življenje in zmanjšuje infektivnost posameznika, in zmanjšano zavedanje o nevarnostih HIV okužbe pri mlajših generacijah MSM. V zvezi z urbanim okoljem in spolnim tveganjem Frye in drugi (2006) omenjajo vpliv sprememb v socialni strukturi zaradi industrializacije, urbanizacije in imigracije. Rezultat tega je, da “strukturne spremembe šibijo družbeno kohezijo sosek in zmanjšujejo moč družbenih norm ter neformalnih družbenih nadzorov, ki so regulirali 'deviantno' vedenje s procesom, poimenovanim kolektivna učinkovitost” (Frye et al. 2006: 311). Fenomen, ki je v zadnjem času pod drobnogledom raziskovalcev, pa prav gotovo predstavlja internet in njegov vpliv na tvegano spolno vedenje.

Internetne raziskave spolnega vedenja v kontekstu okužb z virusom HIV in drugih spolno prenosljivih okužb med moškimi, ki imajo spolne odnose z moškimi

V osnovi lahko internetne raziskave spolnega vedenja opredelimo glede na njihov namen in disciplinarno področje, v okviru katerih se izvajajo. V kontekstu javnozdravstvenih prizadevanj, specifično epidemiologije, so se internetne raziskave izkazale ne samo za stroškovno učinkovit način raziskovanja in spremljanja sprememb spolnega vedenja, temveč tudi kot orodje za doseganje (demografsko) drugačnih vzorcev MSM populacije, ki jih zaradi skritosti te populacije s tradicionalnimi vprašalniki ne dosežemo. Drugače zajeti vzorci MSM pa lahko pokažejo drugačne stopnje tveganih vedenj in (samoporočanih) spolno prenosljivih okužb, kar je v skladu z epidemiološkimi prizadevanji po odkrivanju tistih “zavihkov” populacije, ki povzročajo kontinuirano širjenje virusa HIV ali drugih spolno prenosljivih okužb (glej npr. Pisani 2008). Internetne raziskave spolnosti MSM so zato t. i.

dodana vrednost siceršnjim epidemiološkim prizadevanjem pri odkrivanju tistih populacijskih enot, ki so pod večjim tveganjem za pridobitev spolno prenosljivih okužb.

Z metodološkega stališča se internetne raziskave delijo po osnovnem namenu, v epidemiologiji pa so to predvsem raziskave kvantitativnega tipa. Če želimo ugotavljati stanje (npr. tveganih spolnih vedenj) v določenem časovnem preseku, izvedemo presečno raziskavo populacije. Če nas zanima dinamika spreminjanja vedenja v določenem časovnem obdobju, bomo izbrali ponavljajoče internetne raziskave, kar pomeni, da bomo v npr. desetletju časovno sorazmerno večkrat ponovili raziskavo, ki bo v vseh ponovitvah vsebinsko ostala ista, da bi tako lahko izmerili trende spreminjanja vedenja (glej npr. Leobon in Frigault 2008). V nadaljevanju bom predstavil kratek izbor izsledkov raziskav (tveganega) spolnega vedenja, ne glede na metodološko obliko raziskav.

Nekateri raziskovalci so ugotovili, da imajo tisti MSM, ki svoje spolne partnerje poiščejo na internetu, v primerjavi s tistimi, ki jih ne, oz. jih najprej srečajo v fizičnem prostoru, več tveganih spolnih odnosov, več spolno prenosljivih okužb, več spolnih partnerjev, se manj verjetno testirajo na okužbo z virusom HIV in imajo bolj verjetno spolne odnose s HIV seropozitivnimi partnerji (Liau et al. 2006, Elford et al. 2004). Na drugi strani pa je bilo opravljenih nekaj raziskav in zbranih dokazov, da iskanje spolnih partnerjev po internetu v primerjavi s tistim izven njega, med HIV statusno neznanimi ali negativnimi partnerji, ni povezano z večjim deležem tveganih spolnih odnosov (Bolding et al. 2005, Chiasson et al. 2007, Hospers et al. 2005).

Večina slovenskih MSM je bila v večji meri nepovezana do vzpona interneta,¹² ki ponuja najbolj diskreten, pravzaprav anonimen način komunikacije. Weatherburn (2003) je ugotovil, da se je v Veliki Britaniji delež MSM, ki uporabljajo internet za iskanje spolnih partnerjev, zelo povečal, od 28 odstotkov v letu 1999 na 66 odstotkov v letu 2002. Bull in drugi (2004) so ugotavljali, da imajo MSM v primerjavi s heteroseksualci opazno bolj verjetno seks s partnerji, ki jih srečajo na internetu. V Sloveniji so imele tri nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z vprašanji MSM, v zadnjih letih na svojih spletnih straneh signifikanten porast obiskov (Lamut, osebna komunikacija 2008). Različni slovenski in evropski forumi ter klepetalnice za MSM nadaljujejo z dinamičnimi debatami in velikim številom uporabnikov (npr. Gay romeo kot največja tovrstna online chat/dating klepetalnica v Evropi).

Povečanje komunikacije preko interneta v heteronormativni družbi je verjetno hkrati posledica pomanjkanja neposredne komunikacije znotraj MSM populacije in prilagoditev novim tehnologijam, ki jih slednji lahko uporabljajo za kontaktiranje spolnih partnerjev in organiziranje srečanja na varnih zasebnih lokacijah. Weatherburn (2003) je odkril zanimivo povezavo med rabo interneta za iskanje spolnih partnerjev in spolnostjo na javnih mestih. V njegovi raziskavi se je predvsem v Londonu delež moških, ki uporabljajo internet za iskanje

¹² Iskanje (spolnih) partnerjev v preteklosti je bilo po večini usmerjeno na tiskane medije oz. oglasnike.

spolnih partnerjev, povečal, medtem ko se je delež tistih, ki za seks z moškimi uporabljajo javna mesta, zmanjšal. Moški lahko uporabljajo internet za neprestano identifikacijo in morda srečanje z velikim številom anonimnih spolnih partnerjev, ki jih drugače ne bi srečali, to pa povečuje tveganje za okužbe z virusom HIV in druge spolno prenosljive okužbe (Chiasson et al. 2006).

Internet ponuja široke možnosti ne samo za raziskovanje tveganih spolnih vedenj in implementacijo preventivnih akcij, ampak tudi za raziskave raznovrstne internetne komunikacije uporabnikov npr. preko forumov, osebnih oglasov za iskanje istospolnih partnerjev (Kaufman in Phua 2003) ali lansiranja vprašalnikov preko pogovornih sob (chat rooms) (Hospers 2005). Razmeroma nov in obetajoč pristop v preučevanju spolnega vedenja MSM je spletni dnevnik spolnega vedenja.

86

Spletni dnevnik deluje tako, da preučevani dnevno vpisuje svoje izkušnje v zato namenjeno spletno aplikacijo. Glavna prednost spletnega dnevnika je, da omogoča zbiranje podatkov o spolnem vedenju v realnem času. To pomeni, da so sodelujoči v raziskavi vprašani o svojih spolnih vedenjih, ki so se zgodila nedavno, dnevno pišejo v dnevnik in poročajo v nekajtedenskem časovnem obdobju. Prednost takšnega pristopa je izogibanje problematiki človeškega spominjanja na daljši rok, kar pomeni bolj natančno poročanje o spolnih praksah in manj približnih ocen oz. pretiravanja v ocenah, npr. pogostosti spolnih aktov, še posebej pri tistih osebah, ki spolnost izvajajo pogosteje in imajo zato mnemonične težave pri natančnosti ocene pogostosti določenih spolnih praks (npr. nezaščitenega analnega spolnega odnosa, op. p.) (Horvath et al. 2008). Dodatna prednost, kot pri večini internetnih raziskav, je seveda anonimnost in s tem možnost neobremenjenega pisanja o lastnih spolnih izkušnjah, kar je redkost v primeru klasičnih anketnih vprašalnikov.

Glavna slabost je vprašanje, kako dosledno udeleženci raziskave dnevnik pišejo v realnem času. Običajno naj bi jih pisali vsak dan sproti. Po nekaj dneh pisanja potem pošljejo davnike po elektronski pošti raziskovalcu. Horvath in drugi (2008) omenjajo, da so udeleženci večkrat poročali, da so davnike napisali za nazaj in ne sproti, kar malce razvrednoti "realni čas" zbiranja informacij. Pomemben pa je tudi intervencijski vidik. S pisanjem spletnih dnevnikov, še posebno tistih, ki jih lahko berejo za nazaj, udeleženci sprožajo avtorefleksivne misli in nekateri raziskovalci so že poročali, da so posledično določena tvegana vedenja opustili (Horvath et al. 2008).

Evropska spletna raziskava o moških, ki imajo spolne odnose z moškimi (EMIS)

EMIS¹³ je doslej največja mednarodna spletna raziskava o spolnosti moških, ki imajo spolne odnose z moškimi. Je skupen projekt akademskih, vladnih in nevladnih partnerjev iz 38 evropskih držav. V poletju 2010 je več kot 180 tisoč moških, ki imajo spolne odnose z moškimi, preko spleta v 25 različnih evropskih jezikih izpolnilo vprašalnik.

¹³ <http://www.emis-project.eu/> (ogledano 12. 9. 2011).

V Sloveniji je izvedbo raziskave koordiniral Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije. Z oglaševalsko podporo slovenskih nevladnih organizacij (DIH, LEGBITRA, ŠKUC – Magnus) in spletnih socialnih omrežij za MSM (Avanture.net, GayRomeo) nam je uspelo zbrati odgovore 1036 MSM, ki živijo v Sloveniji. Tako smo se glede števila izpolnjenih vprašalnikov na deset tisoč prebivalcev uvrstili v evropski vrh (Schmidt et al. 2010). V končni prečiščeni¹⁴ bazi je ostalo 1005 MSM starih med 15 in 69 let, medtem ko je bila mediana vseh starosti 30 let. EMIS je doslej največja raziskava o MSM v Sloveniji.

Izvedena je bila s pomočjo anonimnega spletnega vprašalnika, ki je bil v 38 evropskih državah sočasno dostopen na spletu med junijem in avgustom 2010. Vprašalnik je z 278 vprašanji zajemal širok spekter tem, pomembnih za generiranje mednarodno primerljivih podatkov o spolnem in preventivnem vedenju ter potrebah, znanju o virusu HIV in ostalih spolno prenosljivih okužbah, stigmatizaciji in ostalih epidemiološko pomembnih informacijah uporabnih za načrtovanje preventivnih aktivnosti. Vprašalniku so bile dodane tudi tiste bolj sociološke in psihološke teme, ki jih standardizirani sistemi spremljanja spolnega vedenja ne zajamejo, predvsem zaradi drugačnih javnozdravstvenih priorit. Z vključevanjem tem, kot so stigmatizacija, diskriminacija, internalizirana homonegativnost, vpetost v gejevske skupnosti, zadovoljstvo z zdravstveno obravnavo itd., je EMIS pomemben korak naprej pri javnozdravstvenem in družboslovnem razumevanju kompleksnosti dejavnikov, ki vplivajo na kvaliteto življenja in spolnega zdravja MSM, še posebej za države, kjer doslej še ni bilo nikakršnih večjih raziskav o MSM, kar velja tudi za Slovenijo.

V skladu s tem pristopom, to je v eni raziskavi sistematično zbrati čim več mednarodno primerljivih podatkov o čim več vidikih MSM in ob tem ne pretiravati z dolžino vprašalnika, sta bili vključeni tudi dve vprašanji odprtega tipa, na kateri so lahko respondenti odgovorili s poljubno dolgimi odgovori. To sta vprašanji: 1. Kakšna je tvoja predstava najboljšega spolnega življenja? In 2. Kdo je najbolj seksi moški na svetu? Rezultati slednjega so za evropsko raven že bili opisani drugje (Schmidt et al. 2010) in so bili namenjeni predvsem komunikaciji z MSM skupnostmi. Kaj so o predstavah najboljšega spolnega življenja zapisali slovenski MSM, bom predstavil v nadaljevanju.

¹⁴ Vključitveni kriteriji so bili: moški, ki živijo v Evropi, dosežena minimalna starost za zakonsko dovoljen spolni odnos v državi, kjer živijo (v Sloveniji je to starost 15 let), jih spolno privlačijo moški, ali imajo spolne odnose z moškimi, navedba, da razumejo naravo in namen raziskave ter pristanek, da v njej sodelujejo.

Predstave o najboljšem spolnem življenju

V Sloveniji je največji delež MSM vstopil v reševanje vprašalnika s spletnih strani, namenjenih socialnemu mreženju (72,9 %). Deleže MSM s posameznih spletnih strani predstavljamo v Tabeli 1:

Tabela 1: viri vzorčenja MSM			
EMIS Slovenija 2010, N = 1005, povprečja in deleži			
Vrsta WWW	Nazivi (okrajšano)	N = 1005	%
MSM spletna socialna omrežja (pogovor, zmenki, dogovarjanje za seks)	GayRomeo	473	47
	SIavanture	201	20,0
	SIgay386	40	4
	SIgaychat	9	0,9
	MHCenglish	5	0,5
	ITgayit	2	0,2
	ATedate	1	0,1
	CZiboys	1	0,1
	EUbarebackcity	1	0,1
Skupaj		733	72,9
MSM blogi, forumi, svetovanja, spletne strani (nevladne in drugo)	SIglavca	103	10,2
	SIzdravko	16	1,6
	SIinarobe	16	1,6
	SI mavrienif	9	0,9
	SI medoti	8	0,8
Skupaj		152	15,1
Ostalo	invite	54	5,4
	emis-survey	5	0,5
	SIFacebook	1	0,1
	UKGaydarON	1	0,1
Skupaj		61	6,1
MSM spletne strani nevladnih organizacij	SIlegebitra	23	2,3
	SI dih	18	1,8
	SI magnus	9	0,9
	SI siqrd	8	0,8
	EUilga	1	0,1
Skupaj		59	5,9
Skupaj		1005	100

Podatek o virih vzorčenja je pomemben predvsem za boljšo predstavo o strukturi vzorca. Več kot dve tretjini MSM v naši raziskavi jih torej "prihaja" s spletnih strani, namenjenih spletni komunikaciji o zmenkih, spolnosti ipd. Če odmislimo v evropskem merilu sicer sorazmerno dobro dostopnost prebivalstva do interneta v Sloveniji, bi lahko trdili, da smo z raziskavo zajeli pretežno tiste MSM, ki bolj aktivno uporabljajo internet za iskanje stalnih ali priložnostnih spolnih partnerjev. S podatki ne podkrepiljemo pa bi bile domneve, da so ti MSM

npr. spolno bolj aktivni od tistih, ki jih v raziskavo nismo zajeli oz. iščejo spolne partnerje na drugačne načine kot po spletu.

Na obravnavano vprašanje, eno izmed zadnjih v vprašalniku, je izmed 1005 respondentov odgovorilo 586 oseb (58,3 %). Kar je zelo razveseljivo glede na to, da je bil vprašalnik sorazmerno obsežen. Četudi so odgovori večinoma kratki in gre za kondenzirane predstave o seksu v obliki eno- in večstavčnih povedi, so vredni naše pozornosti, ker ponujajo določen posnetek predstav o spolnosti več sto slovenskih MSM in ker gre za prve tovrstne sistematično zbrane informacije v Sloveniji.

Za analizo odgovorov sem uporabil metodo vsebinske analize. Ta se pogosto uporablja pri analizi kvalitativnih podatkov, bodisi intervjujih (glej npr. Wendt et al. 2011 in Graneheim U. H. et al. 2004) ali vprašanih odprtega tipa v sicer kvantitativnih vprašalnikih javnozdravstvenih raziskav. Upošteval sem tako najbolj zastopane predstave o najboljšem spolnem življenju kot tudi skrajne¹⁵ primere, da bi ilustrirali raznolikost predstav najboljšega spolnega življenja MSM.

Bernard piše, da “ni treba, da je vsebinska analiza komplicirana, da bi bila učinkovita” (Bernard 2006: 507). V skladu s tem sem uporabil Microsoft Officev program Excel, v katerega sem v posamezne stolpice vnesel najprej odgovore posameznih respondentov, kode teh odgovorov, ki so nato konstruirale kategorije odgovorov. Odgovore sem glede na njihovo vsebino kodirali (Saldana 2009). Namen je bil zagotovitev boljšega pregleda nad večjo količino odgovorov, skozi ekstrakcijo bistva posameznega odgovora in brez izgubljanja pomembnih podrobnosti. Uporabil sem dve vrsti kod glede na vsebino in obliko odgovorov. Uvodno kodiranje (“initial coding”) je bilo namenjeno obravnavi odgovorov, ob pogoju ostajati “odprt” do odkrivanja možnosti, ki jih ponujajo odgovori, pri tem pa ostajati blizu bistva podatkov, oblikovati kratke, pregledne kode in ohranjati aktivnost dogajanja, prej kot pasivnost (Charmaz 2006: 47–49). Tam, kjer so bili odgovori že v osnovi zelo ilustrativni ali kondenzirani, sem uporabil “in vivo” kodiranje. To je namenjeno tekstom, ki vsebujejo bodisi splošno znane termine bodisi inovativen odgovor respondenta, ki govori o pomenu, izkušnjah ali “insajdersko” specifično terminologijo, ki reflektira njihovo perspektivo (Charmaz 2006: 55).

Po razvrščanju vseh 586 odgovorov v kode, sem te lahko uvrstil v štiri glavne kategorije idealnotipskih predstav najboljšega spolnega življenja: 1. Vrsta partnerske zveze, 2. Tip oz. karakteristike spolnega partnerja ali partnerjev, 3. Vrste spolnih praks in atributi zelene spolnosti ter 4. Pogostost spolnosti. Sledi razlaga kategorij. Nekateri odgovori so se uvrščali v več kot eno kategorijo, zato kategorije medsebojno niso izključujoče. Citati različnih oseb so med seboj ločeni z vejicami.

¹⁵ Tu mislim na tiste primere, ki so najbolj odstopali od najbolj zastopanih predstav v količinskem smislu.

Vrsta partnerske zveze

Najpogosteje omenjena je bila predstava spolnosti v stalni partnerski zvezi. Moški so si pretežno želeli stalne partnerske zveze z moškim, ob tem pa so nekateri zvezi dodali še attribute. Najpogosteje naj bi takšna zveza temeljila na ljubezni in zaupanju: *“Seks z moškim, ki ga ljubim ..., moški, kateremu zaupam in kateri zaupa meni ..., moški, s katerim si ustvarim skupno življenje ...”*. Zaupanje je bilo dostikrat izraženo v kontekstu zelenih partnerjevih karakteristik, kot so *“zaupanja vreden”, “zvest”, “iskren”, “da ne vara”*.

Če si je večino moških kot idealno zamislilo spolnost v stalni partnerski zvezi, temelječo na ljubezni in zaupanju, so v manjši meri navajali, da si želijo seks s stalnim moškim partnerjem, poleg tega pa še z občasnimi moškimi partnerji: *“Imeti stalnega partnerja, s katerim živim. Poleg tega pa še občasne dodatne spolne stike z drugimi moškimi”*.

Zamisli o specifičnih oblikah takšnih zvez oz. priložnostnih avantur so se zelo razlikovale. Največkrat moški niso navajali partnerskega dogovora o seksu izven stalne zveze, tako da ni bilo jasno, ali ta dogovor obstaja, bo obstajal, ali ne. Nekateri so eksplicitno navedli t. i. odprto vezo, v kateri je dogovorjeno in dovoljeno imeti seks z nekom izven stalne zveze, sam ali pa skupaj s stalnim partnerjem v t. i. trojčkih: *“Reden seks s stalnim partnerjem, s katerim sem v ljubezenskem odnosu. Morda tu in tam ob tem še kakšna avantura s kom tretjim, ki se nama pridruži ali pa se z njim dobim tudi sam. Vendar vsekakor v dogovoru s partnerjem”*.

Dogovori, t. i. odprte veze ali pa skrite avanture izven stalne zveze pa niso omejeni samo na moške spolne partnerje, temveč so, sicer v manjši meri, respondenti omenjali tudi ženske spolne partnerke, ki so sestavni del njihovih predstav o idealnem spolnem življenju. Če odmislimo minimalno količino heteroseksualnih primerov, ki so se kljub striktnim kriterijem in doslednemu čiščenju baze znašli v njej, so MSM najpogosteje želeli tri vrste tovrstnih odnosov: stalno žensko partnerko in občasnega ali stalnega moškega partnerja: *“V idealnem primeru bi si želel zveze (ki bi temeljila na medsebojnem razumevanju, spoštovanju in seveda simpatiji) z biseksualno žensko ali takšno, ki bi razumela mojo biseksualnost, in si z njo ustvariti družino, najino spolno življenje in izražanje želja pa bi temeljilo na iskrenosti. Poleg žene pa bi občasno imel spolne stike s stalnim partnerjem, enim ali morda dvema, če bi partnerica želela podobno (z žensko), bi seveda to podpiral in se poskusil prilagoditi tudi njenim željam in vzgibom ...”*. Stalnega moškega partnerja in občasno ali stalno žensko partnerko: *“Imeti fanta in dekle in onadva ne bi smela vedeti, da porivam oba, seveda izmenično”*.

Spet drugi moški so omenjali samo določen tip spolnih praks, kjer v seksu sodelujeta bodisi dva moška in ena ženska bodisi obratno, ali pa gre za hkratno spolnost več oseb v obliki “swinganja”¹⁶. Biseksualnost je bila v tem kontekstu večkrat omenjena posebno pri tistih, ki sicer niso navajali kakršne koli trajne zveze z moškim ali žensko: *“Oboje ..., biseksualnost je zakon”*.

¹⁶ “Swinganje” je oblika dogovorjenega zunajzakonskega seksa, pri katerem poročeni pari izmenjujejo partnerje z enim ali več pari (<http://www.sex-lexis.com/Sex-Dictionary/swinging>, ogledano 10. 5. 2011).

Tip oz. karakteristike spolnega partnerja ali partnerjev

Za razliko od tistih, ki so omenjali stalno partnersko zvezo kot temelj najboljšega spolnega življenja in so glede karakteristik predvsem moškega spolnega partnerja pogosto zapisali atribute kot npr. *“zvest”, “iskren”, “da ne vara”* in pa tudi *“resen”, “kompatibilen”, “dober tip”*, so bili odgovori tistih, ki so zapisali *“občasni moški partner”* ali pa partnerstva niso omenjali, glede zelenih karakteristik spolnega partnerja drugačni. Najpogosteje so se pojavljali odgovori, ki so se navezovali na zeleni videz partnerja: *“Športen, poraščen, delno mišičast, obdarjen, straight videza in obnašanja”*. Nadalje so pogosto omenjali zelene partnerjeve spolne preference glede spolnega pozicioniranja¹⁷. Pretežno si želijo versatilnih partnerjev, v manjši meri so omenjeni pasivni ali aktivni partnerji. Približno enako sorazmerno so si sledile želje po partnerjevi diskretnosti, iskrenosti in zaupanju: *“Diskreten, spoštljiv, iskren odnos do partnerja”* in želje po obdarjenosti njegovega spolovila: *“Seksat z moškim z velikim penisom”*.

Vrste spolnih praks in atributi zelene spolnosti

Predstave o vrstah spolnih praks, ki so jih zapisali MSM, so bile seveda raznolike, ne samo zaradi podrobnosti njihovega opisa, ampak tudi zaradi vsebine odgovorov. Za lažjo ponazoritev raznovrstnosti predstav odgovore, ki so se nanašali na vrsto ali tip spolnih praks, razvrščamo v kategorije predstav, ki vsebujejo splošno znane opise spolnih praks in/ali atribute seksa, predstav, ki vsebujejo specifične opise spolnih praks in predstav, ki izpostavljajo tipe (zelenih) spolnih partnerjev ali partnerk in z njimi povezane specifične spolne prakse. Če primerjamo moške, ki si predstavljajo najboljši seks v stalni moški partnerski zvezi, in moške, ki takšnih predstav niso omenjali, se predstave, ki se vežejo na vrste spolnih praks, niso bistveno razlikovale. Obstajajo izjeme, namreč, da so spolne prakse na eksplicitnejši način opisovali praviloma moški, ki sicer niso navajali želje po stalni zvezi.

Predstave, ki vsebujejo splošne opise spolnih praks in/ali atribute spolnega odnosa, so segale od raznih dobro poznanih atributov spolnosti, kot so npr.: *“Strast”, “Sproščen seks”, “Nežnen seks”*, do bolj metaforičnih: *“biti spočit in seksati kot zajec”*. Predstave, ki vsebujejo specifične opise spolnih praks, so bile vsebinsko zelo raznolike in so segale od *“mehkih”* praks in večjega poudarka na predigrji kot analnem seksu: *“To je spolnost, ki jo določa predigra – le-ta lahko traja nekaj ur, pri čemer je analni seks praktično nepotreben”*, in/ali spontanosti: *“Mora biti spontano, spolni odnos pa poteka po občutku – kdaj grobo, kdaj nežno /.../, do sicer manj zastopanih predstav o “trdih” ali manj pogostih praksah, kot so analni*

¹⁷ “Pozicioniranje” je treba razumeti v kontekstu spolnih vlog obeh partnerjev, pri katerem gre za odločitev o položaju, ki ga ima oseba pri analni penetraciji. Nekdo je lahko aktiven ali “top” (on penetrira v partnerja), pasiven ali “bottom” (partner penetrira vanj) ali pa versatilen, kar pomeni, da se s partnerjem izmenjujeta v aktivni in pasivni vlogi. Pozicioniranja v tem smislu ne gre zamenjevati s strateškim pozicioniranjem, ki se obravnava v kontekstu MSM strategij zmanjševanja tveganja prenosa okužbe s HIV (biti pasiven pri analnem seksu prinaša večje tveganje za okužbo s HIV).

spolni odnos, souporaba substanc, BDSM¹⁸, fistanje¹⁹ itd.: *“Da me posili pet tipov in jaz oblečen v kurbo”, “BDSM”, “Vodni športi, SM, CBT, fistanje, igranje vlog, igračke”*²⁰. Predstave, ki izpostavljajo tipe ali število sočasnih spolnih partnerjev ali partnerk in z njimi povezanih spolnih praks, so segale od posamičnih stalnih oz. nestalnih moških partnerjev: *“En reden partner ..., a z veliko eksperimentiranja”*, do različnih oblik skupinskega seksa: *“Trojček – dva mišičasta aktivca + jaz živimo skupaj, seksamo najmanj enkrat na dan, brez rutine in ponavljanja na različnih krajih/mestih”, “Biti v vlakcu med moškim in žensko”*.

Varnost, zaupanje, nezaščitenost spolnosti in testiranje na spolno prenosljive okužbe

92

V kontekstu predstav o vrstah in oblikah spolnih praks se je presenetljivo veliko odgovorov nanašalo na varno spolnost, vključno s sicer manj pogosto izraženimi eksplicitnimi navedbami uporabe zaščite, testiranja na spolno prenosljive okužbe in spolnosti brez njih.

Predstave o varnem oz. zdravem seksu so bile pogostejše v odgovorih tistih, ki niso navajali predstav stalne partnerske zveze kot idealne za najboljše spolno življenje, oz. tistih, ki so eksplicitno navedli, da imajo raje občasne partnerje, ali o partnerskih zvezah sploh niso pisali. Predstave o varnosti so bile izražene bodisi v obliki atributa “varno” ali krajših stavkov: *“Varnejši seks”* bodisi bolj natančno pojasnjene: *“Fukaš z vsakim seksi moškim, ki ga vidiš na cesti ... samo zaščiteno /.../*. Pri tistih MSM, ki so navajali predstave o stalnih partnerskih zvezah in varnosti, bi pogojno lahko v kategorijo zelene varnosti na primer dodali tudi naslednje odgovore: *“Zaupanja vreden”, “Zvest”, “Iskren”, “Da ne vara”*. Z vključitvijo teh atributov tako predstave s skupnim imenovalcem varnost, postanejo sorazmerno pogoste tudi v stalnih partnerskih zvezah, kar lahko nakazuje po eni strani, da nekateri MSM menijo, da stalna zveza v primerjavi z nestalnimi partnerstvi nudi neko zagotovilo varnosti pred spolno prenosljivimi okužbami: *“Da te zadovoljuje čim manj spolnih partnerjev, po možnosti bolj ali manj stalnih, ki jim lahko zaupaš in z njimi odkrivaš nove stvari”*, po drugi strani pa željo po ohranjanju nivoja varnosti v zvezi, še posebej če je ta odprtega tipa ali ni zanesljive zvestobe med partnerjema: *“Varen in zaščiten odnos in da sta si s partnerjem zvesta brez avantur ter da sta pregledana za HIV”*.

Omeniti velja, sicer v manjši meri zastopana eksplicitna poimenovanja praks oz. taktik, ki se nanašajo na varnost. Pri tistih v stalnih partnerskih zvezah se je seks brez kondoma povezoval s sproščenostjo, zaupanjem in ponekod s testiranjem na

¹⁸ BDSM (bondage and discipline in/ali domination and submission in/ali sadism and masohism itd.) pomeni dogovorjene alternativne spolne prakse. Ker so dogovorjene, se razlikujejo od zlorabe in torture, čeprav izgledajo podobno (<http://www.sex-lexis.com/Sex-Dictionary/bdsm>, ogledano 10. 5. 2011).

¹⁹ Fistanje (fisting) se nanaša na spolno prakso vstavljanja pesti v vagino ali pri MSM v anus.

²⁰ “Vodni športi, SM, CBT, fistanje, igranje vlog, igračke”: vodni športi (ali urophilia) se nanaša na različne oblike uriniranja po partnerju ali pitja urina, kot del spolnega akta; SM se nanaša na sadizem in mazohizem; CBT (cock and ball torture) se nanaša na trpinčenje penisa in mod. (vse iz <http://www.sex-lexis.com/Sex-Dictionary/>, ogledano 10. 5. 2011).

spolno prenosljive okužbe: *“Sproščen, nezaščiten odnos v monogamni partnerski vezi, kjer sta partnerja oba testirana na spolno prenosljive okužbe”*. Kratke odgovore kot na primer: *“Brez spolno prenosljivih okužb”*, smiselno dopolnjujejo daljši odgovori, iz katerih je razvidna na primer želja po sproščnem in svobodnem seksu, ki ga kondomi lahko zavirajo: *“Seksati večkrat na teden, in to brez kondoma (če seveda ne bi bilo HIV-a in drugih spolno prenosljivih bolezni)”*, *“Ko bom cepljen proti HIV in bom lahko seksal brez kondoma sproščeno”*.

Pogostost spolnosti

Kot sem omenil, so predstave o najboljšem spolnem življenju najpogosteje vezane na stalne moške partnerske zveze, ljubezen, zaupanje in ponekod z njim povezanimi dimenzijami varne spolnosti. Predstave, ki so vključevale navedbe pogostosti spolnosti, so bile skoraj enako pogoste kot omenjanje stalnih partnerskih zvez. Nekateri, ki so odgovorili, da si želijo stalnega partnerja, so v istem odgovoru dodali še, da si želijo redne spolnosti, ponavadi s stalnim partnerjem: *“Redno in pogosto s stalnim partnerjem”*. Pri različnih posameznikih pomeni redna spolnost različno absolutno pogostost. Po večini količine seksa v danem časovnem obdobju niso navajali, nekateri pa so zato bili bolj natančni, slikoviti ali celo zaskrbljeni nad svojimi potrebami: *“Ne vem ali je to normalno ali ne /.../ meni seks pomeni vse na svetu (hrana). Ne predstavljam si, da ga ne bi bilo. Če dva do tri dni ne dobim, sem že cel živčen in depresiven. Hvala bogu, da sem v vezi in da imam moralna načela. Drugače bi fanta že večkrat prevaral, tako pa se brzdam zavoljo njega. Če bi bil samski, bi bilo vse drugače. Mislim, da bi bil pravi kurbir. Ker se moje potrebe ne da potešiti. In to je grozno. Mislim, da sem totalno odvisen od seksa”*. Po pogostosti zelo izstopa želja po redni spolnosti posebno pri tistih, ki niso navajali predstav o stalnih partnerskih zvezah ali pa si želijo ob stalnih še občasne partnerje in partnerke. Odgovori so segali od krajših in jedrnatih: *“Seks vsak dan”*, do daljših, opredeljenih vključno z zeleno količino seksa ali trajanjem posameznega spolnega akta: *“Dolg in strasten seks vsaj trikrat na teden”*. Predstava o rednem seksu je bila izražena tudi v kontekstu odsotnosti ovir za zadoščanje lastnih potreb: *“Fukaš, kadar ti zapaše in ti je partner zmeraj na voljo in mu ugaja”*.

Interpretacija rezultatov

Po pregledu predstav moških lahko sklenem, da sta glavni temi, ki so ju MSM v zvezi s predstavami najboljšega spolnega življenja navajali, stalna partnerska zveza in redna spolnost. Pogostost želja po stalnem partnerstvu z moškim se ujema z demografskimi karakteristikami vzorca, v katerem je dobrih 35 odstotkov MSM navedlo, da so v stalni partnerski zvezi z moškim, in slabih 65 odstotkov, da niso. To podatkom daje notranjo veljavnost. Dejstvo, da si toliko MSM želi stalno partnersko zvezo, ima različne implikacije za razumevanje dinamike spolnega življenja MSM.

Najprej, rezultati demantirajo razširjeno ljudsko predstavo o geju, ki svobodno

seksa in ob tem menjuje veliko partnerjev v krajšem časovnem obdobju, njegovo vedenje pa pomeni tveganje za njegovo in za zdravje drugih. Rezultati kažejo, da to velja samo za določeno neizmerjeno manjšino MSM. Drugič, na podlagi odgovorov bi morda lahko posredno sklepali na pomanjkanje komunikacije in druženja ali na premajhnost scene, ki bi zagotavljala zadostno izbiro partnerjev za stalno zvezo v obravnavanem vzorcu. Tretjič, odpira se perspektiva zaupanja in varnosti, ki se vsaj z vidika obravnavanih odgovorov zdi ena od glavnih prednosti stalne partnerske zveze v kontekstu zaščite pred okužbami z virusom HIV in ostalimi spolno prenosljivimi boleznimi. Hkrati pa je, ob pogoju iskrenosti, povezana s prav tako izraženimi željami po nezaščitenih spolnih odnosih med partnerjema v stalni partnerski zvezi. Nezaščiteni spolni odnosi pa, kot so navajali, omogočajo večjo sproščenost in pa tudi, kot sicer omenjajo druge raziskave, občutek večje medosebne povezanosti ter povečan užitek v spolnosti (glej npr. Slavin in Ellard 2010).

94

To je določen namig, da se bodo javnozdravstvene intervencije morale v bodoče usmerjati ne samo na tiste MSM, ki pogosto menjujejo partnerje, ampak tudi na tiste, ki se sicer v stalnih partnerskih zvezah počutijo "varne" pred HIV in drugimi spolno prenosljivimi okužbami, hkrati pa moški sami ali njihovi partnerji niso dovolj zanesljivi in dosledni pri uporabi kondoma v občasnih spolnih stikih zunaj partnerske zveze in (ali) se na spolno prenosljive okužbe ne testirata dovolj pogosto oba partnerja. To dejstvo, ob tujih raziskavah, potrjujejo tudi preliminarni podatki raziskave o vplivu diagnoze okužbe s HIV na življenje in spolnost slovenskih MSM. V intervjujih so MSM pogosto navedli prepričanja, ki so jih imeli pred diagnozo okužbe s HIV, namreč, da se oni "ne morejo okužiti s HIV", da se jim je zdela "Slovenija bolj varna kot drugod v tujini" (Lamut et al. 2010). Nekateri so omenili "t. i. lažno zaupanje" in "prevaranost" s strani dolgoletnega partnerja, od katerega so se po njihovem mnenju okužili, sami pa niso imeli spolnih odnosov zunaj veze, ali vsaj ne nezaščitenih.

Predstava pogoste ali pogostejše spolnosti je bila izražena tako pri tistih, ki v svojih predstavah navajajo stalno partnersko zvezo, kot pri tistih, ki je ne, čeprav je bila pri slednjih izražena pogosteje. To lahko kaže na to, da imajo spolnosti glede na svoje želje premalo. V izogib diskusiji o tem, kaj je zdrava mera redne spolnosti in kaj odvisnost, bom raje opozoril na določen kontekstualni faktor, ki vpliva na to, kako pogoste seksualne odnose moški imajo. To je gotovo majhnost javne scene, zato bi lahko rekli, da gre tako glede predstav o stalnih partnerskih zvezah kot predstav o rednem seksu pretežno za željo po več seksa v daljšem časovnem obdobju – predvsem pa za dostopnost do spolnih partnerjev, ki je v danem družbenem kontekstu – to je "skritosti" sicer ne majhne populacije (vštevši vse MSM ne glede na samoidentifikacijo) – otežena.

Pomanjkljivost analize predstavljajo pretežno enostavni odgovori, ki ne ponujajo možnosti obsežne kvalitativne analize, kot je to mogoče s podatki pridobljenimi skozi poglobljene intervjuje ali opazovanje z udeležbo. Skratka, na podlagi odgovorov ne moremo ugotoviti pomenskega konteksta niti nismo mogli respondentov o bistvenih vsebinah dodatno povprašati oz. preverjati konsistentnosti odgovorov. Vendarle pa gre za prve tovrstne sistematično zbrane informacije

v Sloveniji. Četudi gre za kondenzirane predstave o seksu, so te vredne naše pozornosti, ker ponujajo določen posnetek predstav o spolnosti več sto slovenskih MSM. Prednost raziskave je kontekst anonimnega spletnega vprašalnika, ki ga posamezniki predpostavljeno izpolnjujejo v diskretnem domačem okolju, kar omogoča sproščeno vpisovanje tudi najbolj "perverznh" predstav. Domnevamo lahko, da so zato odgovori dokaj resnični in so v skladu z njihovimi dejanskimi predstavami o najboljšem spolnem življenju. Te lahko razumemo tudi v kontekstu obravnave stališč do spolnosti, ki tvorijo osnovno platformo kasnejših zavestnih odločitev MSM, da izvajajo (ne)varno spolnost. Naslednja naloga bo, kodirane odgovore navzkrižno povezati z izbranimi demografskimi in vedenjskimi kazalniki iste raziskave, da bi tako še dodatno preverili notranjo veljavnost oz. skladnost odgovorov odprtega tipa z odgovori zaprtega tipa. Preveriti bo treba tudi, v kolikšni meri gre pri odgovorih za predstave spolnega življenja, ki jih posamezniki dejansko, kot poročajo, tudi v realnosti živijo, koliko pa le za fantazije oz. zelene oblike spolnosti, ki jih zaradi različnih, tudi v tem članku omenjenih razlogov ne morejo izživeti.

Zaključek

V prispevku sem predstavil kontekst raziskav na področju preučevanja spolnosti MSM, s poudarkom na internetnih raziskavah. Orisal sem družbenozgodovinski kontekst preučevane populacije in razglabljal o pomenu interneta za njihovo komunikacijo. Pregledal sem specifične pristope spletnih raziskav spolnega vedenja MSM za javnozdravstvene namene in podal nekaj rezultatov.

Nadalje sem predstavil rezultate analize vprašanja odprtega tipa glede predstav, ki jih imajo slovenski MSM o najboljšem spolnem življenju, in ugotovil, da se te najpogosteje vežejo na stalne partnerske zveze in redno spolnost. Ostale pomembne teme se nanašajo na varnost, zaupanje in iskrenost tako v stalnih kot občasnih partnerstvih. Iz predstav lahko zaključim tudi to, da je problematika zaupanja v stalnih partnerskih zvezah, ki je ponekod povezana z nezaščitenim spolnim odnosom med partnerjema, vredna javnozdravstvene pozornosti pri preprečevanju novih okužb z virusom HIV in drugimi spolno prenosljivimi okužbami med MSM. V bodočih preventivnih programih se je treba s prilagojenimi sporočili usmeriti tudi na to "podskupino" MSM in jo tako vsaj obveščati o možnih nevarnostih nezaščitene spolnosti v kombinaciji z medpartnersko nezvestobo in neiskrenostjo. Nekajkrat so, še posebej moški, ki v svojih predstavah niso omenjali stalnih zvez, navajali željo po spolnosti brez nevarnosti spolno prenosljivih okužb in/ali virusa HIV. Z javnozdravstvenega vidika je to vsekakor pomenljiva informacija, ki kaže na to, da je vsaj določen delež moških seznanjen in zaskrbljen glede problematike prenosa okužb. Na podlagi analiziranih podatkov pa žal ne morem sklepati, da imajo v skladu s to zaskrbljenostjo tudi popolnoma varne spolne odnose z občasnimi spolnimi partnerji.

Zaključim lahko, da je internet vsekakor primerno raziskovalno orodje za raziskave spolnega vedenja MSM. Je stroškovno učinkovit način, sodelujočim

zagotavlja anonimnost, ne zahteva veliko njihovega časa in raziskovalcem ponuja stik z demografsko drugačnimi vzorci populacije, kot jih lahko vzorčimo na fizičnih lokacijah. To pomeni, da so vzorci bolj raznoliki in se tako po demografskih kot ponekod tudi vedenjskih karakteristikah razlikujejo od vzorcev, ki jih zberemo na lokacijah zbiranja MSM.

Ni pa malo tudi slabosti tovrstnih internetnih raziskav. Pogosto se raziskovalci ubadajo s problematiko nereprezentativnosti internetnih vzorcev (Evans et al. 2007), kar sicer ob dejstvu, da za MSM nikjer na svetu nimamo vzorčnega okvira, niti ni tako bistveno. Problematične so tudi sistematične napake pri postopkih vzorčenja, kadar "prihaja" v raziskavo z ene spletne strani občutno več respondentov kot z drugih. To je treba reševati s premišljenim vzorčenjem in oglaševanjem raziskave po številnih različnih spletnih straneh. S spletnimi, kvalitativnimi pristopi k preučevanju pomenov, ki jih imajo določeni fenomeni za ljudi, lahko antropologija mnogo doda k razumevanju načina življenja. Ne nazadnje je to tudi naša dolžnost v času, ko je internet vse bolj uporabno orodje tudi za kvalitativno zbiranje empiričnih podatkov med ljudmi, s katerimi raziskovalci težje navežemo neposreden stik.

96

Zahvale

Avtor prispevka se zahvaljujem za podporo doc. dr. Ireni Klavs, raziskovalni mentorici in nosilki raziskave EMIS na Inštitutu za varovanje zdravja Republike Slovenije, in mag. Nejcju Bergantu za pomoč pri statističnih analizah vprašalnika EMIS. Hvala tudi študijskemu mentorju red. prof. dr. Rajku Muršiču za vso podporo, kritično branje in komentarje na prejšnje verzije besedila.

Ta prispevek je bil napisan s podporo projekta EMIS, ki je financiran s strani Evropske unije. Za vsebino poročila odgovarja izključno avtor prispevka. Vsebina poročila pod nobenimi pogoji ne izraža stališča EU, upravnega odbora raziskave EMIS ali Inštituta za varovanje zdravja Republike Slovenije.



EMIS podpira Evropska komisija in združeni partnerji projekta EMIS.

LITERATURA IN VIRI

- ALSUTARI, P.; BICKMAN, L.; BRANNEN, J.
2008 Social research in changing social conditions. V: *The Sage handbook of social research methods*. London: Sage. Str. 1–11.
- BERNARD, H. Russell
2006 *Research methods in anthropology: qualitative and quantitative approaches*. Oxford: Altamira Press.
- BOLDING G.; DAVIS M.; HART G.; SHERR L.; ELFORD J.
2005 Gay men who look for sex on the Internet: is there more HIV/STI risk with online partners? *AIDS* 19, št. 9, str. 961–968.
- BOLTON, Ralph
2005 Rethinking anthropology: the study of AIDS. V: *Culture and sexual risk: anthropological perspectives on AIDS*. Amsterdam: Gordon and Breach Publishers. Str. 285–314.
- BRUMMELHUIS, Han Ten; HERDT, Gilbert (ur.)
2005 Introduction: anthropology in the context of AIDS. V: *Culture and sexual risk: anthropological perspectives on AIDS*. Amsterdam: Tylor & Francis. Str. VIII–XXIII.

- BULL, S. S.; LOYD, L.; REITMEIJER, C. A.; McFARLANE, M.
2004 Recruitment and retention of an online sample for an HIV prevention intervention targeting men who have sex with men: The Smart Sex Quest Project. *AIDS Care* 16, št. 8, str. 931–943.
- CASTELLS, Manuel
2000 *The rise of the network society*. Oxford: Blackwell Publishers LT.
- CHARMAZ, Kathy
2006 *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. London: Sage.
- CHIASSON, M. A.; PARSONS, J. T.; TESORIERO, J. M. ... [et al.]
2006 HIV behavioral research online. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine* 83, št. 1, str. 73–85.
- CREPAZ, N.; HART, T. A.; MARKS, G.
2004 Highly active antiretroviral therapy and sexual risk behavior: a meta-analytic review. *JAMA* 292, št. 2, str. 224–236.
- DI MAURO, Diane
1995 Research methodology. V: *Sexuality research in the United States: an assessment of the social and behavioral sciences*. New York: Social Science Research Council. Str. 33–41.
- DOUGAN, S.; EVANS, B. G.; ELFORD, J.
2007 Sexually transmitted infections in Western Europe among HIV-positive men who have sex with men. *Sexually Transmitted Diseases* 34, št. 10, str. 783–90.
- ELFORD, J.; BOLDING, G.; DAVIS, M. ... [et al.]
2004 Web-based behavioural surveillance among men who have sex with men: a comparison of online and offline samples in London, UK. *Journal of Acquired Immune Deficiency Syndrome* 35, št. 4, str. 421–426.
- EVANS, A. R.; WIGGINS, R. D.; MERCER, C. H. ... [et al.]
2007 Men who have sex with men in Great Britain: comparison of a self-selected internet sample with a national probability sample. *Sexually Transmitted Infections* 83, str. 200–205.
- FELDMAN, Douglas
1985 Aids and social-change. *Human Organization* 44, št. 4, str. 343–348.
2010 Aids, culture and gay men: an introduction. V: *AIDS, culture and gay men*. Gainesville: University Press Florida. Str. 1–20.
- FELDMAN, Douglas; JOHNSON, Thomas M. (ur.)
1986 *The social dimensions of aids: method and theory*. New York: Praeger.
- FENTON, K. A.; LOWNDES, C. M.
2004 Recent trends in the epidemiology of sexually transmitted infections in the European Union. *Sexually Transmitted Infections* 80, št. 4, str. 255–263.
- FENTON, K. A.; IMRIE J.
2005 Increasing rates of sexually transmitted diseases in homosexual men in western Europe and the United States: why?. *Infectious Disease Clinics of North America* 19, št. 11, str. 311.
- FRYE, V.; LATKA, M. H.; KOBLIN, B.
2006 The urban environment and sexual risk behavior among men who have sex with men. *Journal of Urban Health* 83, št. 2, str. 308–324.
- GOSENCA, Petra
2006 *Javna nevidnost: vidnost in nevidnost lezbijk in gejev v slovenskem prostoru: diplomsko delo*. Ljubljana: [P. Gosenca].
- GRANEHEIM, U. H.; LUNDMAN, B.
2004 Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, št. 24, str. 105–112.
- HAMERS, F. F.; DOWS, A. M.
2004 The changing face of the HIV epidemic in Western Europe: what are the implications for public health policies? *Lancet* 364, št. 9428, str. 83–94.

HARVEY, David

1989 *The condition of postmodernity: an enquiry into the origins of cultural change*. Cambridge: Basil Blackwell.

HORVATH, K. J.; BLAIR B. C.; BOWEN A. M.

2007 A daily web diary of the sexual experiences of men who have sex with men: comparisons with a retrospective recall survey. *AIDS Behavior* 11, št. 4, str. 537–548.

HOSPERS, H. J.; KOK, G.; HARTERINK, B.; ZWART, B.

2005 A new meeting place: chatting on the Internet, e-dating and sexual risk behaviour among Dutch men who have sex with men. *AIDS* 19, št. 10, str. 1097–1101.

KAUFMAN, G.; PHUA, V. C.

2003 Is ageism alive in date selection among men?: age requests among gay and straight men in Internet personal ads. *Journal of Men's Studies* 11, št. 2, str. 225–35.

KLAVS, I.; BERGANT, N.; KASTELIC, Z.; KUSTEC, T.

2009a Okužba s HIV v Sloveniji v letu 2009: letno poročilo. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije. <http://ivz.si/?ni=164&pi=5&_5_Filename=2021.pdf&_5_MediaId=2021&_5_AutoResize=false&pl=164-5.3> [11. 4. 2011].

KLAVS, I.; BERGANT, N.; KASTELIC, Z. ... [et al.]

2009b Disproportionate and increasing burden of HIV infection among men who have sex with men in Slovenia: surveillance data for 1999–2008. *Eurosurveillance* 14, št. 47, str. 1–6.

KLAVS, I.; BERGANT, N.; KUSTEC, T.; KASTELIC, Z.

2009c Spolno prenesene okužbe v Sloveniji: letno poročilo 2009. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije. <http://www.ivz.si/?ni=107&pi=5&_5_Filename=2019.pdf&_5_MediaId=2019&_5_AutoResize=false&pl=107-5.3> [10. 4. 2011].

KOTARBA, Joseph A.

1990 Ethnography and AIDS: returning to the streets. *Journal of Contemporary Ethnography*, št. 19 (oktober), str. 259–270.

KUHAR, Roman

2003 *Media representations of homosexuality: an analysis of the print media in Slovenia, 1970–2000*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

2005 Razkritje homoseksualne identitete. *Družboslovne razprave* 21, št. 49/50, str. 119–138.

LAMUT, Aleš

2008 Osebna komunikacija s predstavniki nevladnih organizacij s področja MSM v okviru priprav na evropsko spletno raziskavo EMIS.

2010 Osebna komunikacija v okviru intervjujev v času raziskave o vplivu diagnoze okužbe z virusom HIV na življenje in spolnost slovenskih moških, ki imajo spolne odnose z moškimi.

LAMUT, A.; TOMAŽIČ, J.; VOVKO, T. ... [et al.]

2010 HIV infected Slovenian men who have sex with men tend to protect their sexual partners, however many struggle with disclosure of their serostatus. Dunaj: International AIDS Society. <<http://pag.aids2010.org/PDF/15465.pdf>> [10. 1. 2011].

LEOBON, A.; FRIGAULT, L. R.

2008 Frequent and systematic unprotected anal intercourse among men using Internet to meet other men for sexual purposes: results from the “Gay Net Barometer 2006” Survey. *AIDS Care* 20, št. 4, str. 478–484.

LEVINE, Martin P.; SIEGEL, Karolynn

1992 Unprotected sex: understanding gay men's participation. V: *The social context of AIDS*. Newbury Park: Sage. Str. 47–71.

LIAU, A.; MILLETT, G.; MARKS, G.

2006 Meta-analytic examination of online sex-seeking and sexual risk behavior among men who have sex with men. *Sexually Transmitted Diseases* 33, št. 9, str. 576–584.

LIKTAVICIUS, G.; KLAVS, I.; DEVAUX, I. ... [et al.]

2008 An increase in newly diagnosed HIV cases reported among men who have sex with men in Europe, 2000–6: implications for a European public health strategy. *Sexually Transmitted Infections* 84, št. 6, str. 499–505.

- MARCUS, George E.
1995 Ethnography in/of the world system: the emergence of multi-sited ethnography. *Anna: Review of Anthropology* 24, str. 95–117.
- MARSHALL, Patricia A.; BENNET, Linda A.
1990 Anthropological contributions to AIDS research. *Medical Anthropology Quarterly*, (Culture and Behavior in the AIDS Epidemic) 4, št. 1, str. 3–5.
- MERCER, C. H.; FENTON, K. A.; COPAS, A. J. ... [et al.]
2004 Increasing prevalence of male homosexual partnership and practices in Britain 1990–2000: evidence from national probability surveys. *AIDS* 18, št. 10, str. 1453–1458.
- MURŠIČ, Rajko
2006 Nova paradigma antropologije prostora: prostorjenje in človeška tvornost. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 46, št. 3–4, str. 48–54.
- PARKER, Richard; AGGLETON, Peter
2007 Introduction. V: *Culture, society and sexuality*. London, New York: Routledge. Str. 1–13.
- PARKER, Richard; AGGLETON, Peter (ur.)
2007 *Culture, society and sexuality*. London, New York: Routledge.
- PISANI, Elizabeth
2008 *The wisdom of whores: bureaucrats, brothels and the business of AIDS*. New York, London: W.W. Norton & Company.
- SALDANA, Johnny
2009 *The Coding manual for qualitative researchers*. London: Sage.
- SCHMIDT, A. J. ... [et al.]
2010 *Evropska spletna raziskava o moških, ki imajo spolne odnose z moškimi (EMIS): poročilo za skupnost št. 1*. <http://www.rki.de/cdn_178/nn_1621184/EN/Content/Prevention/EMIS/Publications/EMIS_2010_CommunityReport1__Slovenian.templateId=raw.property=publicationFile.pdf/EMIS_2010_CommunityReport1_Slovenian.pdf> [22. 4. 2011].
- SHILTS, Randy
1987 *And the band played on: politics, people, and the AIDS epidemic*. New York: St. Martin's Press.
- SILENZIO, V. M. B.
2003 Anthropological assessment for culturally appropriate interventions targeting men who have sex with men. *American Journal of Public Health* 93, št. 6, str. 867–871.
- SIMON, William; GAGNON, John H.
2007 Sexual scripts. V: *Culture, society and sexuality*. London, New York: Routledge. Str. 31–40.
- SLAVIN, Sean; ELLARD, Jeanne
2010 Substance, kinship, and the meaning of unprotected sex among gay men in Australia. V: *AIDS, culture and gay men*. Gainesville: University Press Florida. Str. 213–230.
- STALL, R. D.; HAYS, R. B.; WALDO, C. R. ... [et al.]
2000 The Gay' 90s: a review of research in the 1990s on sexual behavior and HIV risk among men who have sex with men. *AIDS* 14, dodatek št. 3, str. 101–114.
- ŠVAB, Alenka; KUCHAR, Roman
2005 *Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut, inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- VANCE, Carole S.
2007 Anthropology rediscovers sexuality: a theoretical comment. V: *Culture, society and sexuality*. London, New York: Routledge. Str. 41–57.
- VELIKONJA, Nataša
1999 Lezbična in gejevska scena. V: *Urbana plemena: subkulture v Sloveniji v devetdesetih*. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.
- WEATHERBURN, Peter
2003 *Gay mens's use of the Internet and other settings where HIV prevention occurs*. London: Sigma Research.

WENDT, E. K.; LIDELL, E. A. S.; WESTERSTAHL, K. E. ... [et al.]

2011 Young women's perceptions of being asked questions about sexuality and sexual abuse: a content analysis. *Midwifery* 27, št. 2, str. 250–256.

BESEDA O AVTORJU

Aleš Lamut, dipl. etnolog in kulturni antropolog, je mladi raziskovalec na Inštitutu za varovanje zdravja Republike Slovenije in doktorski študent na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Raziskovalno se ukvarja s spolnim vedenjem moških, ki imajo spolne odnose z moškimi.

ABOUT THE AUTHOR

Aleš Lamut, who has a degree in ethnology and cultural anthropology, is a junior researcher at the National Institute of Public Health of the Republic of Slovenia, and a doctoral student at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology, Faculty of Arts, University of Ljubljana. His present research focuses on the sexual behaviour of men who have sex with men.

SUMMARY

IDEAS OF THE BEST SEX LIFE AMONG SLOVENE MEN WHO HAVE SEX WITH MEN. ANALYSIS OF AN OPEN-END QUESTION FROM THE EMIS INTERNET SURVEY

The article address Internet surveys on the sexual behaviour of men who have sex with men (MSM), which are conducted for public health purposes, and presents an analysis of an open-end question from an Internet survey on the sexual behaviour of Slovene MSM that was part of EMIS – the European MSM Internet Survey. Men who have sex with men were asked what their idea of the best sex life is. The article discusses the role of qualitative, specifically ethnographic approaches in the research into health-related sex of MSM in the context of the HIV/aids pandemic. Based on a description of the general social situation MSM face in Slovenia, which is dominated by limited spaces for socializing, stigmatisation, and consequently the hidden nature of MSM, the article investigates the significance of the Internet for communication as well as for searching for sex partners. The importance of the Internet is then further explained in the context of public health and epidemiological efforts to prevent the spread of HIV infection and other sexually transmitted diseases. It discusses the advantages and shortcomings of such surveys on sexual behaviour and provides some practical examples.

The results of the analysis of the answers to the question “What is your idea of the best sex life?” are presented in the article's final section. Two more frequent answers refer to a permanent partner relationship and to regular sex. The results among others refute people's widespread ideas about gays having random sex, changing many partners in a short period of time, and that their behaviour presents a risk to their own health and that of others. There was also a good deal of ideas referring to partner trust, safety concerning sexually transmitted infections and the HIV virus, unprotected sex and spontaneity. The article concludes with a discussion of the shortcomings of the presented survey and Internet surveys in general, and the implications of the survey's results for future preventive action.